

Одним із пріоритетних завдань державної освітньої політики є посилення ролі сім'ї у вихованні дітей, розширення можливостей впливу родин учнів на навчально-виховний процес, забезпечення домінуючої відповідальності інституту сім'ї за освіту та виховання дітей. Отже, на часі створення у кожній школі програми соціального партнерства з сім'єю. Її реалізація має передбачати не розрізнені акції, а скоординовані дії школи і сім'ї, основна увага яких має спрямовуватися на виховання дитини як суб'єкта власного життя, спроможного робити усвідомлений вибір

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ШКОЛИ І СІМ'Ї: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМ І ПЕРСПЕКТИВ

*Валентина
КИРИЧЕНКО,
завідувачка
лабораторії
превентивного
виховання
Інституту проблем
виховання НАПН
України,*

*Галина
КОВГАНІЧ,
методист Центру
позашкільної роботи
Святошинського
району м. Києва*

Сім'я і школа являють собою два важливих інститути розвитку, соціалізації й виховання дитини. Кожний із них виконує свої специфічні функції. Якщо школа сприяє інтеграції дитини в соціум, то сім'я має забезпечити індивідуалізацію дитячого розвитку. Ніхто не знає так добре дитину, її індивідуальні особливості, особистісні якості, характер, темперамент, здібності, потреби як батьки.

Разом з тим, кожен із цих важливих соціальних інститутів не завжди має достатній ресурсний потенціал для вирішення проблем дитинства поодиночі. Ситуація загострюється через те, що ізоляваність або ігнорування одного чи іншого призводять до розбалансованості й послаблення обопільних виховних впливів на дитину.

Результат виховання і розвитку значною мірою корелює зі стосунками, що склалися між навчальним закладом і батьками учня, конструктивністю їх взаємодії. Адже контакт двох вихователів — педагогів і батьків — перший крок до взаєморозуміння, набуття довіри, обміну духовними й емоційними цінностями, засвоєння

педагогічного досвіду, знань, які загальноосвітній навчальний заклад і сім'я передають один одному.

Сучасні дослідники цієї проблеми відзначають неконструктивність відносин школи й сім'ї. У практиці роботи школи переважають формально-адміністративний і просвітницький підходи, які слабо орієнтовані на розвиток суб'єктності сім'ї, актуалізацію її потенціалу. З іншого боку маємо тенденцію зниження виховного потенціалу сім'ї та необхідність її педагогічної підтримки на рівні школи.

На наш погляд, школі нині потрібно дивитися на сім'ю не крізь призму виховних проблем, які вона звикла вирішувати, а з точки зору виховного ресурсу, який багатьма школами або недооцінюється, або розглядається лише як фінансово-

матеріальний. Водночас, інформаційний, інтелектуальний, соціальний, трудовий і професійний батьківські ресурси можуть бути актуалізовані школою й спрямовані на вирішення проблем життєдіяльності дитини в освітньому середовищі школи.

За даними американських дослідників, внесок сім'ї у розвиток дитини становить близько 88%

ІНТЕГРАЦІЯ БАТЬКІВ У ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС

У нових соціокультурних умовах взаємодія школи та сім'ї має здійснюватися на основі партнерських відносин. Метою такого партнерства є інтеграція батьків у педагогічний процес шляхом створення необхідних і достатніх умов для залучення сім'ї до супроводу дитини у навчально-виховному процесі.

Завданнями партнерства при цьому постають:

- встановлення партнерських відносин з сім'ями учнів;
- визначення ціннісних орієнтирів спільної діяльності та шляхів їх досягнення;
- залучення батьків до організації навчально-виховного процесу та управління життєдіяльністю школи;
- науково-методичний та інформаційний супровід психолого-педагогічного навчання батьків з метою підвищення їхньої компетентності;

Час і батькам і вчителям глибоко усвідомити, що ні школа без сім'ї, ані сім'я без школи не зможуть справитися з найтоншими, найактуальнішими завданнями становлення людини.

Василь Сухомлинський

- проведення діагностичних і маркетингових досліджень з метою визначення освітніх запитів й задоволення освітніх потреб батьків та учнів.

На наш погляд, педагогічним колективам шкіл нині важливо опанувати технології проектування моделі партнерської взаємодії з сім'єю та включення батьків у побудову соціального партнерства.

МОДЕЛЬ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ І СІМ'Ї

Базуючись на наукових уявленнях про педагогічне проектування та врахувавши особливості взаємодії сім'ї та школи в сучасних умовах як предмета проектування, нами була розроблена технологія створення і функціонування моделі партнерської взаємодії навчального закладу і сім'ї. Мета її розроблення полягала в осмисленні теоретичних засад партнерської взаємодії (мети, завдань, принципів, основних напрямів, змісту, технологій тощо), визначенні науково-методичних, організаційних, кадрових, інформаційних умов реалізації моделі, сприянні підвищенню ефективності виховної діяльності сторін-партнерів у створенні превентивного виховного простору.

Етапи технологічного процесу

1-й етап. Визначення цільових установок. Співпраця навчального закладу і сім'ї починається з вивчення мікроклімату та умов родинного виховання, виховного потенціалу сім'ї, характеру, типу стосунків між батьками та дітьми, структури спільного дозвілля членів сім'ї, форм і методів, що застосовуються батьками у вихованні дітей, педагогічної культури батьків, батьківського контролю, готовності батьків до взаємодії з навчальним закладом тощо. При цьому використовується узгоджений комплекс діагностичних методів: спостереження, бесіда, анкетування, аналіз портфоліо творчих досягнень вихованців, дискусія, метод мозкового штурму, робота фокус-груп, інтерв'ю тощо.

2-й етап. Вибір стратегії. Процес вибору стратегії складається з чотирьох чітко визначених і взаємопов'язаних кроків, а саме:

1. Аналіз ситуації. Ранжування можливих стратегій.
2. Аналіз сильних і слабких сторін обраних стратегій, можливостей і потенційних загроз (SWOT-аналіз).
3. Визначення загальної мети, конкретних завдань і пріоритетів, очікуваних результатів.

4. Розроблення плану дій із виконання стратегічних завдань і досягнення результатів.

3-й етап. Планування. Розробка моделі «Взаємодії навчального закладу і сім'ї» необхідна для того, щоб на її основі синхронізувати виховні впливи й об'єднати зусилля навчального закладу, служб у справах неповнолітніх, правоохоронних органів, закладів позашкільної освіти, культури, охорони здоров'я, громадських організацій у формуванні превентивного виховного простору задля вирішення проблем психічного, морального, соціального і духовного здоров'я дітей, створення системи попередження девіантної поведінки дітей та підлітків, підвищення виховного потенціалу сім'ї.

На цьому етапі створюється колектив однодумців, які зможуть забезпечити усі вікові групи дітей та їхніх батьків вчасною і коректною психолого-педагогічною допомогою і в подальшому компетентно і професійно працюватимуть із батьківською аудиторією. Відповідно до результатів діагностики розробляється тематика індивідуальних консультацій і тренінгів для батьків, проведення батьківських днів у школі.

4-й етап. Організація діяльності. Цей етап передбачає впровадження ефективних форм і методів роботи з сім'ями вихованців, що довели свою життєздатність і є доцільними на сучасному етапі. Наприклад: робота консультаційного пункту для батьків «Проблемне питання», надання допомоги дітям у реалізації навчальних і соціальних проектів; участь батьків у створенні портфоліо творчих досягнень дитини; презентації «Традиції і реліквії моєї родини»; реалізація проектів «Соціальне партнерство», «Активізація участі батьків у процесі прийняття рішень на рівні закладу» тощо.

5-й етап. Моніторинг та корекція. Завдання цього етапу — оптимізація процесу партнерської взаємодії, дослідження її ефективності, здійснення необхідного коригування, виправлення можливих помилок. Етап включає такі процедури:

1. Моніторинг системи. Діагностування та аналіз результатів, визначення проблемних позицій, виявлення неефективних елементів у моделі, визначення причин неефективності.

2. Обговорення та погодження змін. Постійне обговорення результатів спільної роботи на педагогічній, батьківській раді, раді учнівського самоврядування, раді закладу; формулювання пропозицій щодо внесення змін до моделі, їх ранжування, визначення найбільш конструктивних.

3. Корекція, внесення змін. Визначення недоліків у функціонуванні моделі. Окреслення засобів та шляхів їх усунення. Оптимізація функціонування моделі взаємодії школи і сім'ї.

НАПРЯМИ ПОБУДОВИ ЕФЕКТИВНОГО ПАРТНЕРСТВА

Побудова ефективного партнерства школи і сім'ї має здійснюватися у двох напрямках:

- підготовка педагогічного колективу школи до взаємодії з батьками;
- залучення батьків до процесу життєдіяльності школи.

Основні етапи роботи з першого напрямку можна охарактеризувати таким чином (див. Таблицю).

Організація взаємодії школи й батьків учнів

Етапи діяльності	Завдання діяльності
Визначення основних принципів взаємодії з сім'ями учнів, формулювання стратегічних цілей партнерства	Створення соціально-педагогічних умов для подолання відчуження батьків від школи
Діагностика матеріально-технічних, професійних, кадрових, інформаційних та методичних ресурсів, які має школа	Виявлення поля проблем в організації соціально-педагогічної роботи, ступеня задоволеності суб'єктів (якістю освітніх послуг, взаємовідносинами в школі), потреб суб'єктів, їхньої активності тощо, створення банку ідей щодо поліпшення шкільного життя
Самодіагностика колективу школи	Вивчення професійного ресурсу школи: установок, професійних можливостей учителів, умов співробітництва, стилів педагогічного спілкування
Визначення шляхів досягнення ефективного партнерства сім'ї та школи	Підвищення поінформованості батьків про діяльність школи, рівня психолого-педагогічної компетентності вчителів і батьків
Навчання суб'єктів педагогічного партнерства	Розроблення тем педагогічної просвіти батьків і вчителів, програм відповідного навчання
Розроблення критеріїв ефективної роботи, результатів педагогічної взаємодії	Створення внутрішньо шкільних структур (органів самоврядування, ради школи, батьківських комітетів і т. ін.); розроблення локальних актів, що регламентують життєдіяльність дорослих і дітей у шкільному освітньому просторі; підвищення рівня компетентності (психолого-педагогічної — батьків, методичної — педагогів, життєвої — учнів)
Публічне обговорення програм дій із батьками	Аналіз стану роботи з батьками у школі (визначення позитивних здобутків та недоліків, виявлення найбільш активної частини батьківської громадськості)

Реалізація стратегії (системи роботи з батьками, окремих її етапів, заходів)	Системний контроль за виконанням плану роботи, надання необхідної підтримки вчителям через методичні об'єднання
Аналіз роботи з батьками	Періодичний моніторинг (збирання даних про рівень задоволення якістю взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу; відстеження запитів батьків, рівня їхньої педагогічної і правової компетентності; визначення переваг і недоліків, за якими спостерігається прогрес / регрес, формулювання пропозицій щодо корекції взаємодії)

ПРАВИЛА ОРГАНІЗАЦІЇ ПАРТНЕРСТВА

Вимогами й правилами організації партнерства школи і сім'ї, дотримання яких повинно сприяти підвищенню ефективності цього процесу, на сьогодні є:

- *соціально-педагогічне партнерство педагогів і батьків, які об'єднали свої зусилля для досягнення спільної мети виховання — формування морально-духовної, життєво компетентної особистості, яка успішно самореалізується у соціумі як ГРОМАДЯНИН, СІМ'ЯНИН, ПРОФЕСІОНАЛ;*
- *єдність дій педагогів і батьків як основних суб'єктів навчально-виховного процесу;*
- *зміцнення й розвиток контактів між педагогами і батьками щодо вивчення психології дитини та її поведінки;*
- *постійний діалог як форма відносин між педагогами і батьками, основою якої є свідоме прийняття шкільних вимог і правил батьками, а також поважливе ставлення педагогів до думок і пропозицій батьків;*
- *гуманізація міжособистісних відносин, попередження конфліктних ситуацій та оптимізація взаємин між основними суб'єктами навчально-виховного процесу — педагогами і батьками, в основі яких — толерантність, розуміння, співучасть, відкритість, добровільність, здатність до взаємодії;*
- *постійне, різнобічне і глибоке вивчення сім'ї;*
- *системна організація навчання батьків, підвищення рівня їхніх психолого-педагогічних знань і компетентності, урізноманітнення форм і методів педагогічної просвіти.*

Актуальною в сучасних умовах є потреба пошуку способів, змісту процесу взаємодії школи і сім'ї як соціально-педагогічних партнерів.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ Й СІМ'Ї

Партнерство в системі «сім'я — школа» — вид соціального партнерства, яке являє собою форму взаємодії, об'єднану спільними цільовими установками педагогічного характеру, спрямованими на створення комфортного освітнього середовища для розвитку, виховання, соціалізації дитини, сприяє побудові поля спільної діяльності педагогів, батьків, громадськості в інтересах дітей.

Побудова процесу взаємодії школи і сім'ї як соціально-педагогічних партнерів можлива за реалізації таких організаційно-педагогічних умов:

- зміна цільових установок діяльності школи в роботі з сім'єю;
- організація соціально-педагогічної просвітницької роботи школи з сім'ями;
- підготовка педагогів до здійснення діяльності в формі соціально-педагогічного партнерства з сім'ями;
- формування мотиваційної готовності педагогів, сімей до процесу взаємодії в формі соціально-педагогічного партнерства.

Партнерство сім'ї і школи передбачає добровільність включення батьків в ту чи ту діяльність, запропоновану педагогами, пріоритет суб'єкт – суб'єктної взаємодії, власну активність батьків у бажанні до самовиховання, самоосвіти і розвитку батьківської компетентності.

За такої взаємодії з батьками їхнє оцінювання якості навчання й виховання дітей у школі береться до уваги, стає стимулом педагогічної рефлексії досягнень школи, пошуку нових напрямів й розвитку.

Ефективне партнерство можливе за сформованості у батьків готовності до взаємодії зі школою на паритетних засадах, з опорою на розуміння того, яку діяльність краще виконає школа, а яку — сім'я.

Показниками готовності батьків до взаємодії є:

- позитивне ставлення до педагогічного колективу та своєї участі в життєдіяльності школи;
- бажання відвідувати обов'язкові заходи для батьків;
- зацікавленість у справах дітей, класу, школи;
- здатність здійснювати конструктивне спілкування і взаємодію з педагогами і адміністрацією школи;
- бачення свого місця і ролі у взаємодії зі школою.